

ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ УКРАЇНИ

Формування фінансово-економічного механізму реалізації інвестиційно-інноваційної моделі України потребує створення або удосконалення роботи цілого ряду фінансових інститутів, до яких у першу чергу належать банки. Головне в розумінні сутності банку полягає в тому, що банк – це автономне, незалежне комерційне підприємство, яке є основною ланкою, що постачає народне господарство додатковими грошовими ресурсами. Сучасні банки не тільки торгують грошима, вони водночас є аналітиками ринку. За своїм місцем в економічній системі банки найближче стоять до бізнесу, його потреб, його кон'юнктури, що постійно змінюється. Ринок неминуче висуває банк у число основних, ключових сегментів економічного регулювання. На 01.01.2008 р. в Україні фактично діяло 173 банки, у тому числі 16 банків із 100-відсотковим іноземним капіталом, їх загальний капітал становив 8,8 млрд. євро (12,3 млрд. дол. США). Разом із тим дуже актуальною проблемою стає створення і функціонування інвестиційного банкінгу. Перш за все, це пов'язано з неефективною роботою українських комерційних банків: високі відсоткові ставки і короткі терміни кредитування; майже не фінансують інноваційні й інвестиційні проекти; не є активними гравцями на ринках капіталів; не беруть участі у міжнародних проектах; основні прибутки банки отримують за рахунок короткострокового споживчого кредитування та підвищення банківських тарифів; майже всі банки мають дуже низьку рентабельність активів (у середньому, за офіційними даними, 1,5%); більшість комерційних банків мають технологічні та менеджерські проблеми.

Якщо підсумувати загальну діяльність комерційних банків на інвестиційному напрямі, то вона характеризується як неефективна, а зростання показників банків досягнуто за рахунок сприятливої ринкової кон'юнктури і носить суто екстенсивний характер.

Саме поняття «інвестиційний банк», або «інвестиційний банкінг», поки що мало

вживається і трактується по-різному. Але майже всі фахівці сходяться в тому, що діяльність інвестиційного банку має включати: інвестиційне кредитування, андеррайтинг, акціонерне фінансування, пайову участь, діяльність на ринках пайового та боргового капіталу, боргове фінансування шляхом позик, злиття та поглинання компаній, зовнішнє управління інвестиціями, інвестиційний консалтинг.

Основною формою банківських інвестицій є фінансові інвестиції та вкладення капіталу у придбання нематеріальних активів, а також установлено, що банки у своїй більшості дуже слабо інвестують реальний сектор економіки України, що зумовлено їх неготовністю надавати великі й довгострокові кредити, нестійкістю функціонування виробничих підприємств, відсутністю реальних структурних перетворень у вітчизняній економіці, а відтак – високими ризиками.

На відміну від корпоративного інвестування, специфіка банківської інвестиційної діяльності зумовлена значною мірою характером і обсягом сформованої ресурсної бази. Банкам ще не вдалося залучити значні обсяги довгострокових ресурсів, що гальмує інвестиційну активність банків. Капітал банків в Україні становив на 01.01.2008 р. 6,7% ВВП, а середній термін зобов'язань – 5 місяців, чисті активи 553,3 млрд. грн., або 68,2% ВВП. Однак за середнім розміром активів українські банки відстають від банків розвинених країн від десяти (США) до тисячі разів (Японія). Як наслідок вкладення в цінні папери на 01.01.2008 р. становили лише 8,2% загальних активів банківської системи України.

Аналіз показує, що за останні роки простежується тенденція до переорієнтації банків із вкладень у цінні папери на інвестиції на вкладення у цінні папери на продаж. Більшість інвестицій банків сьогодні здійснюється у формі кредитів. Водночас упродовж 2000-2008 рр. українські банки переважно надавали кредити в поточну діяльність, позичальників, їх частка

перевищувала 90%. Обсяги кредитів в інвестиційну діяльність були незначними, а їх частка на початок 2008 р. становила 9,9% від загального кредитно-інвестиційного портфеля (КІП).

У таблиці наведена структура інвестиційного портфеля першої п'ятірки українських банків станом на початок 2008 р.

*Таблиця. Структура інвестиційно-кредитного портфеля першої п'ятірки українських банків станом на 01.01.2008 р., млн. грн. **

Банк	КІП	Питома вага, %	У тому числі	
			міжбанківські кредити	кредити юридичним особам
Усього	431976,42	100,00	42647,26	224143,04
ПРИВАТБАНК	43004,47	9,955	3887,65	18232,03
РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	37366,24	8,650	1124,97	17665,38
УКРСИББАНК	30546,31	7,071	1526,37	10983,92
УКРСОЦБАНК	24778,42	5,736	461,11	10214,22
УКРЕКСІМБАНК	22931,05	5,308	441,22	19953,44

* www.aub.com.ua

Таким чином, якщо підсумувати вищезазначене, причинами низької ефективності банківської системи України та її інвестиційної складової є такі дві групи чинників: 1) внутрішньобанківські, до яких належить недостатність ресурсів для проведення інвестиційних операцій, бажання банків максимізувати віддачу підвищенням процентної ставки за кредитами, високі вимоги банків до забезпеченості інвестиційних кредитів тощо; 2) зовнішні – такі, як високий рівень інфляції в економіці, система внутрішніх взаємних неплатежів, непрозорість ринку капіталу, недовіра до банківської системи з боку клієнтів, недосконалість законодавства, низька ліквідність вторинного ринку цінних паперів, недостатня кількість платоспроможних позичальників.

Вкладення банків у вітчизняну економіку здійснюється в основному у формі кредитів і вкладень у цінні папери, тому фінансові інструменти банківського інвестування фахівці поділили на дві групи: кредитні інструменти інвестування; фондові інструменти інвестування.

До кредитних інструментів інвестування належать: довгострокові інвестиційні кредити, лізингове кредитування, мікрокредитування, проектне фінансування, іпотечні кредити та ін. До фондових інструментів інвестування можна зарахувати облігації внутрішньої державної позики, облігації місцевих позик, акції,

корпоративні облігації, казначейські зобов'язання, операції «репо», депозитарні розписки, ощадні сертифікати, заставні, іпотечні цінні папери, андеррайтинг та ін.

Довгострокове інвестиційне кредитування посідає чільне місце в реалізації стратегії переходу від нинішньої екзогенно залежної моделі розвитку економіки до ендогенно орієнтованої, спрямованої на інноваційний розвиток. Між тим в Україні у структурі кредитних портфелів банків частка інвестиційних кредитів є ще низькою, хоча за останні роки простежується тенденція збільшення її обсягів. Тому, коли ми говоримо про формування ефективної корпоративної структури інвестиційного бізнесу в Україні, то маємо на увазі:

ретельний добір об'єктів для інвестування на основі оцінки технологічної бази, прогнозів розвитку ринку, наявності необхідних ресурсів для розвитку (персонал, доступ до сировини);

формування ефективної структури реальних активів шляхом використання горизонтальної інтеграції в управлінні промисловими активами. Це дає можливість збільшити вартість продажу стратегічним інвесторам, долучити до портфеля ліквідні активи (нерухомість, земельні наділи) задля диверсифікації ризиків і підвищення збалансованості портфеля, проаналізувати доцільність надбання того чи іншого корпоративного статусу при входженні в

конкретний актив, підвищити зовнішню привабливість об'єктів інвестування; формування ліквідної структури портфельних інвестицій;

управління синергією діяльності компанії на інвестиційному і фінансовому ринках; вихід на регульовані фінансові ринки для розширення можливих інструментів здійснення операцій (факторинг, управління активами);

вибір форми консолідації активів і структурування капіталу для формування єдиної структури, яка розвиває інвестиційний бізнес акціонерів;

побудову ефективної організаційної моделі управління інвестиційним бізнесом шляхом структурування компанії за принципом функціонування центрів відповідальності, цільового кваліфікаційного досягнення високого рівня для ефективного функціонального забезпечення роботи компаній.

Якщо характеризувати конкретну інвестиційну діяльність банків із першої п'ятірки рейтингу, то ІНГ-Банк Україна виступав під-менеджером (послуги андеррайтингу): випуску єврооблігацій Міністерством фінансів України на суму 506 млн. дол.; випуску єврооблігацій ВАТ Концерн «Стірол» на суму 100 млн. дол.; первинного розміщення акцій (ІРО) Астарта Холдинг Н.В. (українського виробника цукру) у розмірі 30 млн. дол. на Варшавській валютній біржі; первинного розміщення акцій (ІРО) української групи у галузі нерухомості «XXI Century Investments» у розмірі 139 млн. дол. на АІМ у Лондоні; випуск єврооблігацій компанії-лідера на ринку сталі ЗАТ «Azovstal» на суму 175 млн. дол. та ін.

Також ІНГ-Банк надає послуги щодо злиття-поглинання (А&М). Зокрема банк виступав радником компанії МТС при придбанні українського оператора мобільного зв'язку УМС (сума трансакції становила 194 млн. дол.), а також радником компанії «Союз-Віктант Груп» при придбанні компанії «Княжий Град».

Ще одним активним учасником ринку послуг інвестиційного банкінгу в Україні є АКІБ «УкрСиббанк» (BNParibas). Зокрема, починаючи з 2001 р., АКІБ «УкрСиббанк» виступав андеррайтером та організатором по 36 емісіях облігацій на загальну суму понад 3,8 млрд. грн. Лише 2005 р. банк взяв участь у

17 випусках корпоративних облігацій на суму 1,8 млрд. грн., що становило близько 52% усіх ринкових випусків, здійснених компаніями України цього року. Інвестиційні послуги надавалися банком для таких компаній: ЗАТ «Київстар Дж. Ес. Ем.», ДМА «Бориспіль», ЗАТ «Сармат», ДП ЗАТ «Київ-Конті», «Конті-Інвест», туристична фірма «САМ», ВАТ «Азот», ЗАТ «Одеський завод шампанських вин», ТОВ «Караван» тощо. «УкрСиббанк» також брав участь у випуску муніципальних облігацій Києва, Харкова, Одеси, Донецька.

Крім цього, «УкрСиббанк» здійснює активну брокерську та дилерську діяльність із цінними паперами у ПФТС і на позабіржовому ринку цінних паперів. Власний портфель цінних паперів банку станом на кінець 2007 р. наблизився до 1 млрд. грн.

ОТР Банк є емітентом корпоративних облігацій серед Українських комерційних банків із 100-відсотковим іноземним капіталом успішно розмістив власні облігації на відкритому ринку в 2001-2004 рр. Крім того, ОТР Банк виступив андеррайтером і таких облігаційних займів: ВАТ «Дніпрошина», ЗАТ «Прокредитбанк», ЗАТ «Євротек», ТОВ «Харп-Трейдинг», ТОВ «УГМК».

Динаміка розвитку інвестиційного банкінгу в найближчі п'ять років обіцяє бути дуже інтенсивною, а від активності інвестиційного ринку буде багато в чому залежати інноваційно-інвестиційний вектор соціально орієнтованої ринкової економіки України.

Література

1. Система банківського менеджменту: підручник / За ред. О.С. Любунь. – К.: Дорадо, 2005. – С. 48-91.
2. Беликова А.В. Проблеми участія банку в інвестиційному процесі // Інвестиційний банкінг. – 2006. – № 3. – С. 32-49.
3. Крилова А. Фінансовий сектор України: сьогодні і завтра // Вісник НБУ. – 2007. – № 12. – С. 36-41.
4. Коркеев В.В. Фінансові посередники як інститути розвитку: моногр. – К.: Основа, 2007. – С. 192.
5. Олійник Д.Т. Ресурсне забезпечення інвестиційної діяльності України. – Одеса: ВМВ, 2005. – С. 410.

6. Отецький А. Розвиток небанківського фінансового сектору у 2005 році // Цінні папери України. – 2006. – № 16. – Ст. 21-22.

7. Пересада А.А., Коваленко Ю.М. Фінансові інвестиції: підручник – К.: КАЕУ, 2006. – С. 728.

8. Сохацька О.М. Біржова справа: підручник. – Тернопіль: Карт-бланки, 2003. – С. 602.

9. Шафран В.С. Инвестиционная отрасль США: тенденции в развитии // Инвестиционный банкинг. – 2006. – № 1. – С. 47.